

ПЕРЕДМОВА

Осман завершує своє оповідання про випробування, які випали на його долю через окупацію рідного Криму, через принципову підтримку ним репресованих співвітчизників, бажання донести світові правду, розповіддю про збори на етап з СІЗО до в'язниці.

Кожне слово, кожна думка, кожна емоція знайомі. Пережиті на власному досвіді та не один раз почуті від інших.

Навіть радість від кави, яку він має змогу взяти із собою в дорогу, одразу відгукнулася всередині мене знайомими коливаннями спогадів. Кави справжньої, не розчинної, смакування якої справді на мить крізь тисячі кілометрів повертало тебе ближче до рідного краю, до рідних людей. На мить ніби привид торкнувся тебе, ніби примара оазису з'явилася посеред пустелі й зникла.

«Куди повезуть нас?» — питання, яке задавав собі Осман, і я, і кожен політв'язень перед складною та невідомою дорогою.

Цікаво, чи Осман ще не знав, коли я вже отримав звістку, що він прямує саме до в'язниці Мінусинська, де я перебував майже вісім місяців. Чомусь я не спитав його. Ми чекали на Османа: я, Сейран Муртаза, Білял Аділов, Бекір Муртазаєв. Тільки поїхав кудись далі Різа Омеров, потім поїду я й інші. Нові кримські політв'язні займуть наші місця в камерах мінусинської в'язниці.

Але перед звільненням я встиг побачити Османа двічі. Обійняти його, сказати слова підтримки, налаштувати на перебування в новому місці.

Ми познайомилися до арешту. Навіть не пригадаю, коли саме вперше, але постійно бачилися біля судів, на заходах на підтримку політв'язнів та їх рідних. Він, виконуючи журналістську роботу, часто брав у мене коментарі.

Завжди ввічливий і уважний, крихкий зовні, але сильний у середині, Осман викликав симпатію. Він не зрадив — ані себе, ані товаришів. Бився на кожному судовому засіданні проти грубої, байдужої, жорстокої репресивної машини, що десятиліттями знищує людські долі.

Було боляче бачити його схудле обличчя. Чогось не вистачало від колишнього Османа. Якоїсь енергії, бурхливого життя, що наповнює людину на волі. Але ми всі були такими там.

Усе ж, знаючи Османа, мене не полишає впевненість, що він витримає й повернеться. Свобода знову наповнить його життєвою силою, і він радітиме кожній миті поряд з рідними та друзями.

Повірте, я знаю, про що пишу.

Наріман Джелял,
перший заступник голови Меджлісу
кримськотатарського народу

ВСТУП

«Планета ФСІН¹»

Осінь 2020

Жив я, як і всі люди, на нашій прекрасній планеті Земля.

Одного звичайного дня по мене прийшли істоти, у яких замість облич — лише очі. Кажуть, що в них іще немає серця. Витягли мене з рідної планети й на своїх квадратних космолітах перенесли на іншу — ФСІН, розташовану біля сумнозвісної чорної діри.

Тут є день і ніч. Але через викривлення просторово-часового континууму іноді «земний» місяць минає, як один день, а іноді «земний» день — як тиждень. Не знаю, із чим це пов'язано. Може, з хаотичними змінами самого простору. Він пов'язаний із часом, але я не розумію як. Тут немає пір року. Сонце є — виглядає, як якийсь диск на небі, і світить, як прожектор, — але не гріє. Може, тому й метаболізм у жителів цієї планети зовсім інший.

Жителі Землі знають про них, але намагаються не думати. Однак це теж люди — з тими самими інстинктами й потребами.

Простір тут замкнений. Іноді він розширюється, а іноді ще більше стискається. А буває, так затягується, що не віриться в існування

¹ ФСІН (рос. «Федеральная служба исполнения наказаний») — Федеральна служба виконання покарань Росії, федеральний орган виконавчої влади. — Тут і далі примітки автора, якщо не вказано іншого.

інших людей на цій планеті. І тоді навіть простора Земля виринає лише в далеких спогадах. Відчувається, ніби простір, у якому я застряг, і є цілим світом. Ніби космічний корабель загубився у вирі Всесвіту. І здається, що ти й кілька людей поруч і є цілим світом.

А жителі цієї планети собі ніби не належать, їхнє — лише дихання. «Господарі» тут — особлива порода собак. Спеціально виведені сторожові. Синьо-білої масті. З людьми майже не спілкуються. Знають обмежену кількість фраз: «Не дозволено», «Стій», «Проходимо», «Обличчям до стіни». Коли щось пояснюєш — нічого не розуміють. Поводяться пихато. Пересуваються на задніх лапах.

Чи вдасться вирватися коли-небудь із їхніх лап і повернутися на свою планету?

ЧАСТИНА 1

«Ось, бачиш апарат? Зараз дроти принесемо й підключимо до тебе» / Моя депортація

Події березня 2019 р.

Текст став фіналістом у конкурсі «Кримський інжир / Qıym incir» 2019 року в номінації «Проза про Крим українською мовою» та здобув відзнаку «Слова свободи». Оpubлікований в антології «Кримський інжир. Демірджі / Qıym incir. Demirçi» (Львів : Видавництво Старого Лева, 2020).

Текст уперше опубліковано у виданні «Грати» 18.01.2020

«Не рухатися!» — я підняв голову й побачив людей, що вишикувалися клином. Вони були в чорних масках. Перша думка була — це якась вистава. Утім ця думка миттєво зникла. Пістолет у витягнутій руці та спрямовані на нас вирячені очі першого, який стояв у клині, унесли ясність, що крик був адресований мені. Наступна думка — це якийсь пранк. Відеокамери в «Макдоналдс», вишикувані в шеренгу біля входу бойовики — і ми, що сидимо за столиком у кінці зали.

Бойовики швидко підійшли. Нас оточили й наставили на нас зброю, хтось у цивільному зажадав наших документів. Я витягнув паспорт Російської Федерації. Людина в цивільному, прочитавши прізвище, сказала: «Це наші. Все, ведемо їх». Надягли кайданки. Поки надягали, я зауважив, що приголомшена адміністраторка «Макдоналдса» щось пояснює людині в цивільному. Той не став

із нею розмовляти й відмахнувся рукою, приховавши обличчя. Нас відвели в мікроавтобус. Розмістили між рядами крісел у позі колінами вниз і чолом у підлогу. Поки десь і кудись їхали — били кийками, ходили по наших спинах, копирсалися в кишенях, у моїй барсетці. З барсетки дістали дорожній килимок для молитви. Розкрили його і, показуючи один одному, розпитували: «Дивись, прапор якийсь. Що це?! Прапор?!» — вони різко звернулися до мене. Я відповів, що це дорожній килимок. Опісля вони зняли з моєї руки годинник. Усе це супроводжувалося матами й образливими висловленнями. Приїхали в якесь місце, де був асфальтований майданчик, а по його краю — ряд дерев. Я подумав: «Ну все. Зроблять із нас “потеряшку”»¹. Весь цей час я був у кайданках, із заведеними за спину руками. Нас виштовхнули з мікроавтобуса, а потім тягнули по землі. Далі, тримаючи за кайданки, били по ногах важкими черевиками. Поклали обличчям в асфальт, ударили кийком по спині, край кийка влучив у потилицю. Силоміць підняли й повели до мікроавтобуса. Через деякий час підїхала інша група силовиків, вони зняли кайданки, поставили обличчям до мікроавтобуса. У цей момент мені стало эле і якась невидима сила потягнула мене донизу. Отямився від різкого запаху в носі — нашатир. Командир другої групи силовиків, звертаючись до старшого першої: «Що ви робите? Він зараз не-притомніє». Старший першої групи: «Йому десять років світить, ось і непритомніє».

Нас везли різним транспортом іще кілька разів. Дорогою до Сімферополя нам не дозволяли молитися. «Робіть на місці», — відповіли на моє запитання про молитву. Я зрозумів, що зробити гусль² також не дозволять. Один раз зупинились на заправці. Конвоїри по черзі виходили в туалет. Одного з конвоїрів обов'язково залишали

¹ «Потеряшка» — в окупованому Криму так називають людей, викрадених на території півострова співробітниками російських спецслужб.

² Гусль — в ісламі акт повного очищення тіла шляхом ритуального обмивання.

з нами. При виході зі спринтера співробітники спецслужб знімали маски. У крамниці заправки придбали собі попити й перекусити. Один конвоїр звернувся до старшого в цивільному щодо нашого походу по нужді. Той відповів: «Вони ж у кайданках». Так через кілька годин доїхали до Сімферополя. До нас приєднався супровід: автомобіль з увімкненими проблісковими маячками та різким звуковим сигналом, який у народі називають «крякавка», розчищав нам дорогу. Мені згадалося, як у 2017 мене і ще дев'яťох хлопців раніше забрали на п'ять діб¹. Поки згадував це, підїхали до будівлі ФСБ на бульварі Франка. Там завели в так званий «стакан»². Я сів на поламаний стільчик. Поруч зі стільчиком — рухома підвішена полиця, що правила за стіл. На полиці лежала Конституція РФ. Одразу відкрив статтю 51. Уважно прочитав, завчив деякі фрази: «Ви маєте право не свідчити проти себе та своїх близьких». Стаття 48: «Кожен має право скористатись адвокатом». Я декілька разів повторив завчене й почав розглядати написи на стінах «стакана». З прочитаного було ясно, що я — не перший мусульманин, який пройшов через це приміщення. Одна з фраз запам'яталася найбільше: «О мусуль-

¹ 21 лютого 2017 року я перебував на вулиці Бузковій (Каменські дачі «Колективні сади», Сімферополь). Я здійснював відеозапис дій правоохоронних органів на свій планшет. На відео видно, що я хотів пройти через оточення ОМОНу, однак мені заборонили це зробити. Прийшла людина з гучномовцем і почала щось говорити. Я побачив, як хлопці почали розходитися, і тут пролунала команда з боку скупчених ОМОНівців: «Працюємо, працюємо». Співробітник ОМОНу заламав мою руку так, що мало не випав мій планшет, на який я здійснював відеозапис. У мене його забрали. Я зажадав скласти протокол вилучення, але цю вимогу було проігноровано. Завели в мікроавтобус. Передали мій планшет дівчині в цивільному і в окулярах, яка постійно нас знімала на камеру. У мікроавтобусі я кілька разів вимагав скласти протокол вилучення. Але мені сказали, що складуть протокол у райвідділі. Разом зі мною затримали ще 9 осіб. Тоді мене вперше посадили під адміністративний арешт на 5 діб за «несанкціонований мітинг», хоча я просто здійснював відеозапис.

² «Стакан» — неопалюване й невентильоване вузьке маленьке приміщення.